

JURNALISTIK TA'LIM JARAYONLARIGA SUN'IY INTELLEKT HAMDA VR/AR TEXNOLOGIYALARINI TATBIQ QILISHNING AHAMIYATI

A'zamjon Oltmishevich Dadaxonov

katta o'qituvchi, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,

mr.dadakhonov@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9681-2024

Annotatsiya: Mazkur maqolada jurnalistik ta'lim jarayonlariga sun'iy intellekt (AI), virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR) texnologiyalarini tatbiq etishning nazariy va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya sharoitida jurnalistlarni tayyorlashda an'anaviy pedagogik yondashuvlar bilan bir qatorda innovatsion texnologiyalardan foydalanish zarurati tobora kuchayib bormoqda. Sun'iy intellekt texnologiyalari jurnalistika talabalarida ma'lumotlarni tahlil qilish, avtomatlashtirilgan kontent yaratish, fakt-cheking va auditoriya tahlili kabi ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi. VR/AR texnologiyalari esa immersiv ta'lim muhiti orqali reportaj, voqea joyidan yoritish va vizual hikoyachilikni real sharoitga yaqin tarzda o'rgatish imkonini beradi. Maqolada ushbu texnologiyalarning jurnalistik ta'lim sifatini oshirish, talabalarning kreativ va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'рни asoslab beriladi hamda ularni joriy etish istiqbollari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, VR/AR texnologiyalari, jurnalistik ta'lim, raqamli pedagogika, innovatsion o'qitish

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical significance of integrating artificial intelligence (AI) as well as virtual and augmented reality (VR/AR) technologies into journalism education. In the context of digital transformation, the need to complement traditional pedagogical approaches with innovative technologies in the training of journalists is becoming increasingly evident. Artificial intelligence technologies contribute to the development of students' skills in data analysis, automated content production, fact-checking, and audience analytics. VR/AR technologies, in turn, enable immersive learning environments that allow students to practice reporting, on-site coverage, and visual storytelling in conditions close to real-life scenarios. The article substantiates the role of these technologies in improving the quality of journalism education and enhancing students' creative and professional competencies, as well as outlining prospects for their further implementation.

Keywords: Artificial intelligence, VR/AR technologies, journalism education, digital pedagogy, innovative teaching.

Аннотация: В статье анализируется теоретическое и практическое значение внедрения технологий искусственного интеллекта (AI), виртуальной и дополненной реальности (VR/AR) в процессы журналистского образования. В условиях цифровой трансформации возрастает необходимость сочетания традиционных педагогических подходов с инновационными технологиями

при подготовке будущих журналистов. Технологии искусственного интеллекта способствуют формированию у студентов навыков анализа данных, автоматизированного создания контента, фактчекинга и анализа аудитории. Технологии VR/AR, в свою очередь, обеспечивают иммерсивную образовательную среду, позволяя осваивать репортаж, освещение событий с места происшествия и визуальное сторителлинг в условиях, максимально приближенных к реальности. В статье обосновывается роль данных технологий в повышении качества журналистского образования, развитии творческих и профессиональных компетенций студентов, а также рассматриваются перспективы их дальнейшего внедрения.

Ключевые слова: искусственный интеллект, технологии VR/AR, журналистское образование, цифровая педагогика, инновационное обучение.

Kirish

Raqamli transformatsiya sharoitida jurnalistika sohasi tubdan o'zgarib bormoqda. Axborotni yig'ish, qayta ishlash va tarqatish jarayonlarida sun'iy intellekt (Artificial Intelligence - AI), virtual reallik (Virtual Reality - VR) va kengaytirilgan reallik (Augmented Reality - AR) texnologiyalarining faol qo'llanilishi jurnalist kasbining mazmuni va metodologiyasini yangilashni talab etmoqda. Shu bois, jurnalistik ta'lim tizimi ham zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda qayta ko'rib chiqilishi zarur.

Jurnalistikada sun'iy intellektni tatbiq qilish endi futuristik taxmin emas, balki davom etayotgan haqiqatdir. Associated Press, Reuters va The Washington Post kabi yetakchi axborot tashkilotlari avtomatlashtirilgan yangiliklar yozishdan tortib, sharhlarni moderatsiya qilish va kontentni shaxsiylashtirishgacha bo'lgan turli maqsadlar uchun sun'iy intellekt tizimlarini o'z faoliyatiga integratsiyalashgan (Graefe 2016; Lindén 2017). Shu bilan birga, sun'iy intellektga asoslangan ijtimoiy media platformalari va Facebook va Google News kabi tarmoqlar va tizimlar ko'plab iste'molchilar uchun asosiy ma'lumot manbayiga aylandi va yangiliklarni tarqatish va iste'mol qilish dinamikasini o'zgartirib yubordi (Newman va boshqalar, 2021).

Natija va mulohazalar

Jurnalistikadagi raqamli transformatsiya sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining paydo bo'lishi bilan muhim burilish nuqtasiga yetib keldi. Bu o'zgarish faqat texnologik evolyutsiya emas, balki yangiliklarning qanday yaratilishi, tarqatilishi va iste'mol qilinishini tubdan o'zgartiradigan fundamental inqilobdir. Sonni va boshqalar (2024) tomonidan Scopus bazasida chop etilgan 331 ta maqola asosida o'tkazilgan bibliometrik tahlil jurnalistika va sun'iy intellektga oid tadqiqotlar soni 2019 yildagi 41 ta maqoladan 2023 yilda 122 taga keskin oshganini ko'rsatdi. Ushbu tendensiya zamonaviy jurnalistik amaliyotda yuz berayotgan o'zgarishlarning dolzarbligi va ahamiyatini yaqqol aks ettiradi.

Media sanoatida texnologiyani qabul qilish va unga bo'lgan munosabatdagi tub o'zgarishlar ushbu transformatsiya jarayonining jadallashuvini yanada kuchaytirmoqda. *Reuters Institute Digital News Report 2024* hisobotiga ko'ra,

so'rovda ishtirok etgan 200 nafar raqamli yetakchi, muharrir va bosh direktorlarning 78 foizi sun'iy intellekt texnologiyalariga sarmoya kiritish jurnalistikaning kelajakda saqlanib qolishi uchun hal qiluvchi omil bo'lishiga ishonishini bildirgan (Newman, 2024, 31).

Ushbu fikr jurnalistlarni tayyorlash jarayonida texnologik kompetensiyalarning ustuvor ahamiyat kasb etayotganini ko'rsatadi.

Sun'iy intellekt va jurnalistik ta'lim: yangi pedagogik paradigma. Sun'iy intellekt jurnalistik ta'limda bir nechta asosiy yo'nalishlarda qo'llanilmoqda: kontent tahlili, avtomatlashtirilgan matn yaratish, fakt-checking, ma'lumotlar jurnalistikasi va auditoriya tahlili. AI texnologiyalari talabalarga katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlash, algoritmik fikrlash va tanqidiy tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

Ko'plab iqtiboslar va parafrazalar sun'iy intellekt jurnalistlarni butunlay o'rnini bosish o'rniga ularni qo'llab-quvvatlaydi, degan fikrni aks ettiradi va dastlabki qo'llovchilar uchun raqobatbardosh ustunliklarni ta'kidlaydi. Bu farqlar 2022-yildan 2026-yilgacha bo'lgan sanoat hisobotlari, maqolalari va ekspert sharhlarida uchraydi. Asosiy g'oya - sun'iy intellektga ega jurnalistlar boshqalardan ustun turadi - yangiliklar xonalarining samaradorligi va moslashuvdagi tendentsiyalarga mos keladi. Jumladan, o'n yil davomida London jurnal nashriyotida tahririyat direktori bo'lib ishlagan va yana vaqtda «Mocono» platformasi asoschisi va bosh direktori Maykl Nortkott (2025) o'zining «AI will never replace journalists-but it will replace lazy publishers» („Sun'iy intellekt hech qachon jurnalistlarning o'rnini bosa olmaydi - lekin u yalqov nashriyotchilarning o'rnini egallaydi“) nomli chiqishida „Sun'iy intellekt kelajakka intiluvchi jurnalistlar uchun foydali bo'lsa-da, u innovatsiya qila olmaydigan nashriyotlar uchun jiddiy tahdiddir“, degan fikrni ilgari suradi.

Fikrimizcha, kelajakda sun'iy intellekt jurnalistlarning o'rnini to'liq egallay olmaydi, lekin sun'iy intellektidan foydalanadigan jurnalistlar undan foydalanmaydiganlarning o'rnini egallab olish ehtimoli yuqori. Bu holat jurnalistik ta'limda SI savodxonligining qanchalik muhim ekanligini ko'rsatadi.

Pedagogik jihatdan SI asosidagi ta'lim platformalari o'quv jarayonini individuallashtirish, talabalar faoliyatini real vaqt rejimida baholash, o'quv kontentini avtomatlashtirish imkonini yaratadi.

Elektron ta'lim sohasidagi ingliz mutaxasssilaridan biri Anna Paul (2025) ning fikriga ko'ra, SI asosidagi moslashuvchan o'rganish har bir ta'lim oluvchining tezligi va uslubiga moslashadigan shaxsiylashtirilgan yo'llarni yaratadi, o'quvchilarning noyob o'rganish talablariga dinamik ravishda javob beradigan tizimlarni yo'lga qo'yish orqali ta'limda keskin burilish yasaydi. Jumladan, u bu borada shunday fikr bildiradi: "Sun'iy intellektga asoslangan moslashuvchan o'rganish tizimlari ta'lim innovatsiyalarining yetakchi pog'onasida turadi va har bir talabaning o'ziga xos o'rganish uslubi, tezligi va tushunish darajalariga qarab dinamik ravishda moslashadigan maxsus o'rganish tajribasini taklif etadi".

Jurnalistika fakultetlarida AI vositalaridan foydalanish talabalarni nafaqat texnik jihatdan, balki media etikasi, algoritmik xolislik, deepfake va dezinformatsiya kabi dolzarb masalalar yuzasidan ham tayyorlashga xizmat qiladi.

VR va AR texnologiyalarining jurnalistik ta'limdagi o'rni. VR va AR texnologiyalari jurnalistik ta'limda tajribaviy (experiential) o'qitish metodlarini rivojlantirish uchun muhim vosita hisoblanadi. Virtual muhit orqali talabalar real voqealarni simulyatsiya qilish, konflikt zonalari, sud jarayonlari yoki favqulodda vaziyatlarni "bevosita" his qilish imkoniga ega bo'ladi.

Jurnalistika nuqtayi nazaridan, VR tahririyatlar, matbuot anjumanlari yoki voqea joyidan reportaj ssenariylarini virtula borliqda namoyon etib bera oladi. Masalan, talabalar virtual matbuot anjumanida intervyu o'tkazishni mashq qilishlari yoki ma'lumot to'plash uchun simulyatsiya qilingan falokat joyida harakatlanishlari mumkin (Hossain & Wenger, 2024).

VR tizimlari realistik muhit yaratish uchun 3D modellashtirish va 360 darajali tasvirlashdan foydalanadi. Harakatni kuzatish sensorli aloqa qurilmalari real vaqt rejimida o'zaro ta'sirni ta'minlaydi, bu esa talabalarga virtual obyektlarni boshqarish va zarur natijalarni olish imkonini beradi. VRdan foydalanishga misol sifatida talabalar virtual hamkasblari bilan o'zaro aloqada bo'lishlari, hikoyalarni tahrirlashlari va real vaqt rejimida yangiliklar reportajlarini tayyorlashlari mumkin bo'lgan to'liq immersiv yangiliklar xonasiga kirish uchun VR garnaturalaridan foydalanadigan «Virtual yangiliklar xonasi simulyatsiyasi»ni keltirish mumkin. Bu yondashuv jurnalistik ta'limda voqea markazida ishlash ko'nikmalarini shakllantirish, empatiya va ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirish quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

AR texnologiyalari esa axborotni vizuallashtirish, infografika va interaktiv hikoyalash (storytelling) usullarini rivojlantirishda samarali qo'llaniladi.

Jurnalistika ta'limida AR interaktiv o'quv materiallarini yaratish uchun ishlatilishi mumkin, masalan, tarixiy yangiliklar voqealarini jismoniy makonlarga joylashtirish yoki jonli reportaj mashqlari paytida real vaqt rejimida fikr-mulohaza bildirish. Masalan, talabalar saylov natijalari yoki iqtisodiy tendentsiyalar kabi murakkab mavzular haqida xabar berish paytida ma'lumotlarning ustma-ust tushishini vizualizatsiya qilish uchun AR yoqilgan qurilmalardan foydalanishlari mumkin (Hossain & Wenger, 2024; Manurung et al., 2024).

AI, VR/AR va jurnalist kompetensiyalarining transformatsiyasi. Zamonaviy jurnalist endilikda faqat matn yozuvchi emas, balki ma'lumotlar bilan ishlovchi tahlilchi, texnologik platformalarni tushunuvchi mutaxassis, raqamli etikani biluvchi kommunikator sifatida shakllanishi lozim. SI, VR va AR texnologiyalarini o'quv jarayoniga tatbiq etish jurnalistika talabalarida kreativlik, tanqidiy fikrlash, texnologik moslashuvchanlik kabi universal kompetensiyalarni rivojlantiradi.

O'zbekiston jurnalistik ta'limi uchun istiqbollar. O'zbekiston jurnalistik ta'lim tizimida AI va immersiv texnologiyalarni bosqichma-bosqich joriy etish media savodxonlikni oshirish, fakt-checking va dezinformatsiyaga qarshi kurash, xalqaro ta'lim standartlariga moslashuv uchun muhim ahamiyatga ega. Shundan kelib chiqib, so'nggi yillarda jurnalistika va PR sohasida ta'lim beradigan oliy ta'lim

muassasalarida, jumladan, O'zJOKU, O'zDJTU, Nordik xalqaro universitetida "Jurnalistikada sun'iy intellekt", "Multimediaviy jurnalistika", «Onlayn kontent yaratish», «Jurnalistikaning zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari» kabi fanlardan dars mashg'ulotlarida bevosita SI, AR/VR texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha mavzular kiritildi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, texnologik yangilanishlar bilan uyg'unlashgan jurnalistik ta'lim raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosiy omiliga aylanmoqda.

Xulosa

Umuman olganda, sun'iy intellekt hamda VR/AR texnologiyalarini jurnalistik ta'lim jarayonlariga tatbiq qilish nafaqat texnik yangilanish, balki ta'lim falsafasining o'zgarishidir. Ushbu texnologiyalar jurnalistlarni kelajak media muhitiga mos, tanqidiy va mas'uliyatli mutaxassislar sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy jurnalistika ta'limi texnologiya va insoniy qadriyatlar uyg'unligiga asoslangan holda rivojlanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar:

1. Graefe, Andreas. 2016. *Guide to Automated Journalism*. New York: Columbia.
2. Hossain, M. S., Wenger, D. Has journalism education kept up with digital transformation? *Journalism & Mass Communication Educator*, 79 (2) (2024), pp. 129-146. [10.1177/10776958231224038](https://doi.org/10.1177/10776958231224038).
3. Lindén, Carl-Gustav. 2017. Algorithms for Journalism: The Future of News Work. *The Journal of Media Innovations* 4: 60–76.
4. Manurung, A. A., I. P. Sari, Manurung, S. H. Implementation of augmented reality (AR) in the development of space building modeling learning media for elementary Ischool students 040481 Juma Raja Village. *Indonesian Journal of Education & Mathematical Science*, 5 (1) (2024), pp. 40-46. <https://jurnal.umsu.ac.id/index.php/IJEMS/article/view/16892/pdf>
5. Newman, Nic, Anne Schulz Richard Fletcher, Craig T. Robertson Simge Andı, and Rasmus Kleis Nielsen. 2021. *Reuters Institute Digital News Report 2021*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
6. Newman, Nic. (2024). "Journalism, media, and technology trends and predictions 2024." Reuters Institute for the Study of Journalism.
7. Northcott M. AI will never replace journalists-but it will replace lazy publishers. March 13, 2025. <https://www.mocono.io/ai-will-never-replace-journalists-but-it-will-replace-lazy-publishers/>
8. Paul A. AI-Powered Adaptive Learning: Ushering In A New Era of Education In 2025. February 28, 2025. <https://elearningindustry.com/ai-powered-adaptive-learning-ushering-in-a-new-era-of-education-in-2025>.
9. Sonni, A. F., Putri, V. C. C., and Irwanto, I. (2024). Bibliometric and content analysis of the scientific work on artificial intelligence in journalism. *Journal. Media* 5, 787–798. doi: 10.3390/journalmedia5020051

